

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Eveniment de popularizare a științei la Muzeul de Istorie și Etnografie din Soroca: vernizarea expoziției foto-documentare „Tătarii lituanieni în documentele de arhivă”

Pe data de 4 februarie 2022, Institutul de Istorie, MEC, în cooperare cu Ambasada Lituaniei în Republica Moldova a organizat la Muzeul de Istorie și Etnografie din or. Soroca vernizarea expoziției „Tătarii lituanieni în documentele de arhivă”. Prezentarea tematicii și materialelor foto-documentare ale expoziției fost efectuată de Eglė Bloznelienė, consulul Ambasadei Republicii Lituania în Republica Moldova. După prezentarea expoziției a urmat o prelegere publică conferențiată de doctorul habilitat Valentin Constantinov. S-au consemnat confluentele politice, economice și culturale dintre Țara Moldovei și Marele Ducat al Lituaniei în Evul Mediu și a fost elucidată istoria comunităților tătărăști, răspândite în estul Europei în urma dezintegrării Hoardei de Aur și, în special, a celor care în timpul lui Vytautas cel Mare au primit privilegii ce le asigurau libertatea deplină a religiei și a obiceiurilor, iar statutul nobilimii tătărăști a fost echivalat cu cel al nobilimii lituaniene. Istoria acestei comunități în Lituania, în continuare, a devenit un exemplu al loialității și conviețuirii pașnice, tătarii devenind parte integrantă a statului și națiunii lituaniene.

În Evul Mediu, tătarii lituanieni au fost ostași neînfricați. Mulți dintre ei au luptat vitejește în bătălia de la Žalgiris (Grunwald), înrolați mai întâi sub steagurile lituaniene, apoi în regimentele de gardă din linia întâi din cadrul armatei Marelui Ducat al Lituaniei și Republicii celor două națiuni, cu care au participat la toate războaiele purtate de acest stat până în momentul dezmembrării sale. În perioada Seimului cu mandat de patru ani, pe câmpul de luptă alături de generalul Juozapas Beliakas s-au acoperit de glorie și alți tătarii lituanieni, participanți la bătăliile din anii declinului Marelui Ducat al Lituaniei, iar ulterior s-au încadrat în oastea rebelilor lui Kosciuszka. Un rol important în istoria confruntărilor militare revine unităților tătărăști de cavaleriști ulani. Tătarii au participat activ și la luptele pentru redobândirea independenței din anii 1918–1920.

În perioada interbelică, tătarii lituanieni aveau trei parohii musulmane care își desfășurau activitatea la Kaunas, Raižiai și Vinkšnupiai. În 1930, în capitala

provizorie a Lituaniei a fost construită prima moschee de cărămidă. Aceste considerente ne fac să credem că situația comunității tătarilor lituanieni era destul de confortabilă. Odată cu declanșarea celui de-al doilea război mondial, soldat cu ocupația Lituaniei, starea lucrurilor s-a schimbat radical. În anii ocupației sovietice tătarii din Lituania au fost lipsiți de dreptul de a avea propriile publicații periodice și școli cu instruire în limba maternă, iar majoritatea covârșitoare a lăcașelor de cult au fost închise. Comunitățile tătărești și-au reluat activitățile sociale doar la sfârșitul epocii sovietice.

Astăzi în Lituania există doar câteva sate locuite de comunități tătărești cu denumirile Raižiai, Nemėžis, Patruzeci de Tătari. Reprezentanții acestui popor pot fi întâlniți de asemenea în orașele Vilnius, Alytus și Kaunas. Actualmente acest grup etnic puțin numeros constituie doar 0,1% din numărul total al populației Lituaniei. În pofida faptului că și-au pierdut limba încă în secolele XVI–XVII, tătarii lituanieni au reușit să-și păstreze obiceiurile, religia și cultura.

În scopul comemorării a 700 de ani de istorie și cultură a tătarilor din Lituania și a conștientizării semnificației luptei comune a lituanienilor și tătarilor împotriva Ordinului teutonic, anul 2021 a fost declarat de către Parlamentul Republicii Lituania Anul istoriei și culturii tătarilor lituanieni. În acest context, expoziția foto-documentară „Tătarii lituanieni în documentele de arhivă”, inaugurată cu eforturile Arhivei Istorice de Stat a Lituaniei în cooperare cu Arhiva Centrală de Stat a Lituaniei și Arhiva Specială a Lituaniei, constituie un jalon deosebit de important în revenirea la izvoarele trecutului și cunoașterea procesului de dezvoltare a culturii lituaniene multinaționale. Întrucât arhivele păstrează numeroase documente referitoare la istoria și cultura tătarilor lituanieni, expoziția „Tătarii lituanieni în documentele de arhivă” este constituită din două părți. Documentele din prima parte oglindesc istoria acestei etnii și privilegiile acordate de către voievozii Lituaniei și Poloniei sub formă de hrisoave și acte referitoare la serviciul militar prestat în oastea Marelui Ducat al Lituaniei sau armata țaristă. Acestea sunt completate de o serie de dosare privind acordarea titlurilor de noblețe, arborii genealogici ale unor familii și stemele aferente, acte referitoare la înproprietărirea noilor sosiți cu moșii în localitățile Nemežys, Kena, Patruzeci de Tătari și planurile geometrice ale acestor moșii. Documentele din secolul XX reflectă situația tătarilor lituanieni din perioada interbelică, activitatea parohiilor musulmane și imamilor din localitățile Raižiai, Kaunas și Vinkšnupiai, starea lucrurilor în comunitățile și organizațiile religioase gen Asociația tătarilor din Kaunas, muftiatul din Vilnius și altele. Tot aici sunt expuse și portretele iluștrilor ofițeri de armată de origine tătărească Aleksandras Makulavičius, Suleimanas Chaleckas și altor militari de vază. În Arhiva Specială a Lituaniei se păstrează, printre altele, și un set documente referitoare la tătarii exilați de autoritățile sovietice de ocupație în deceniul al cincilea al secolului XX.

La discuția privind vestigiile și mențiunile documentare ale tătarilor în istoria cetății Soroca și localităților de pe malurile Nistrului au participat Nicolae

Bulat, directorul Muzeului de Istorie și Etnografie din or. Soroca și Mihai Zeama, profesorul Colegiului de Artă „Nicolae Botgros”. Victor Jalbă, un entuziast de istorie locală, și-a expus ipotezele privind originea toponimelor localităților Băxani, Șolcani, Cureșnița, Lipcani. Vernisarea expoziției a fost transmisă on-line și în rețelele de socializare, iar evenimentul a fost vizionat de profesori școlari și studenți interesați de trecutul istoric și implicațiile lui actuale.

Virgiliu Bîrlădeanu*

* **Virgiliu Bîrlădeanu**, doctor în istorie, șef secție Istorie Contemporană la Institutul de Istorie.